

JOSEPH ROTH

TRES RELATS

**El cap d'estació Fallmerayer,
El bust de l'Emperador i El Leviatan**

Traducció de Raül Garrigasait

L'AVENÇ,

TRES RELATS

El cap d'estació Fallmerayer,
El bust de l'Emperador i
El Leviatan

Joseph Roth

TRES RELATS

El cap d'estació Fallmerayer,
El bust de l'Emperador i
El Leviatan

Traducció de Raül Garrigasait

L'AVENÇ

Barcelona

2024

Títols originals: *Stationschef Fallmerayer* (1933), *Die Büste des Kaisers* (1935),
Der Leviathan (1938).

Barcelona, setembre de 2024
© de la traducció, Raül Garrigasait
© d'aquesta edició, L'Avenç, S.L., 2024
Mallorca 221, sobreàtic
08008 Barcelona
www.lavenc.cat
www.llegirencatala.cat

Es reserven tots els drets.
Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada
amb l'autorització dels seus titulars, amb excepció prevista per la llei.
Adreça a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics)
si necessita reproduir algun fragment d'aquesta obra
(www.conlicencia.com; 93 272 04 47).

L'Avenç forma part de l'Associació d'Editorials Independents Llegir en Català.

Disseny i composició: L'Avenç
Fotografia de la coberta: Qui Nguyen / Unsplash

THEMA: FBC
ISBN: 978-84-18680-49-6
Dipòsit legal: B. 15180-2024
Imprès a Gràfiques 94

TAULA

El cap de l'estació Fallmerayer	9
El bust de l'Emperador	37
El Leviatan	63

EL CAP D'ESTACIÓ FALLMERAYER

I

El curiós destí del cap d'estació austríac Adam Fallmerayer mereix, sens dubte, ser escrit i conservat. Va perdre la vida —una vida que, sigui dit de passada, no hauria estat mai brillant, i potser ni tan sols perdurablement satisfactòria— d'una manera que deixa sense paraules. A partir del que els homes poden saber els uns dels altres hauria estat impossible predir a Fallmerayer un destí infreqüent. Així i tot, aquest destí va atrapar-lo, va aferrar-lo, i ell mateix sembla que s'hi va lliurar amb una certa voluptat.

Era cap d'estació des del 1908. Poc després d'ocupar la seva plaça a l'estació L. de la xarxa ferroviària del sud, encara no a dues hores de Viena, es va casar amb la filla d'un conseller governamental de Brno que era honrada i una mica limitada, ja no ben bé jove. Va ser un «matrimoni per amor», com es deia en aquella època en què els anomenats «matrimonis de conveniència» encara eren costum i tradició. Els pares d'ell eren morts. Sigui com sigui, en casar-se, Fallmerayer va obeir un tret molt moderat del seu cor moderat, de cap manera el dictat de la seva raó. Va engendrar dues criatures, nenes i bessones. Ell havia esperat un nen. Formava part de la seva naturalesa esperar un nen i veure l'arribada simultània de dues nenes com una sorpresa molesta, si no com una maldat de Déu. Però com que tenia assegurada la subsistència i la plaça li

garantia una pensió, quan encara no havien passat tres mesos del naixement es va acostumar a la generositat de la natura i va començar a estimar les seves criatures. Estimar, és a dir: tenir-ne cura amb la tradicional escrupolositat burgesa pròpia d'un pare i funcionari honrat.

Un dia de març de l'any 1914 Adam Fallmerayer era a la seva oficina, com de costum. El telègraf emetia senyals incessantment. I a fora plovia. Era una pluja primerenca. Una setmana enrere encara havia calgut treure la neu de les vies a palades i els trens havien arribat i sortit amb un terrible retard. De cop, una nit, havia començat a ploure. La neu va desaparèixer. I davant la petita estació, on la inassolible, enlluernadora magnificència de la neu dels Alps diríeu que prometia el domini etern de l'hivern, planava des de feia uns quants dies una calitja indescriptible, d'un blau grisenc, sense nom: núvol, cel, pluja i muntanyes, tot alhora.

Plovia, i l'aire era tebi. El cap d'estació Fallmerayer mai no havia viscut una primavera tan primerenca. A la seva minúscula estació, els trens exprés que anaven cap al sud, cap a Meran, cap a Trieste, cap a Itàlia, no solien aturar-s'hi mai. A Fallmerayer, que sortia a l'andana dos cops al dia saludant amb una gorra de color vermell llampant, els trens exprés li passaven pel costat desenfrenats; gairebé rebaixaven el cap d'estació a la categoria de guardabarrera. A les grans finestres les cares dels passatgers, desdibuixant-se, formaven un aiguabarreig blanc grisós. El cap d'estació Fallmerayer rarament havia pogut veure el rostre d'un passatger que viatgés cap al sud. I el «sud» era per a ell més que una simple indicació geogràfica. El «sud» era el mar, un mar fet de sol, llibertat i felicitat.

Un bitllet gratuït per a tota la família durant les vacances era, certament, un dels drets que tenien els funcionaris d'alt rang dels ferrocarrils del sud. Quan les bessones van fer els tres anys se les havien emportat de viatge a Bozen. Van fer una hora de trajecte amb el tren de passatgers fins a l'estació on

s'aturaven els arrogants trens exprés, van pujar, van baixar, i encara els faltava molt per ser al sud. Les vacances van durar quatre setmanes. Van veure els rics de tot el món, i era com si aquells que veien també fossin per casualitat els més rics. De vacances, aquella gent no en tenia. Tota la seva vida era unes llargues vacances. Per més que ell mirés i remirés, els més rics del món tampoc no tenien bessons; sobretot no tenien nenes. I finalment: eren els rics els que portaven el sud cap al sud. Un funcionari dels ferrocarrils del sud vivia permanentment al mig del nord.

Van tornar i Fallmerayer va reprendre la feina. L'aparell de Morse emetia senyals incessantment. I plovia.

Fallmerayer va alçar els ulls de l'escriptori. Eren les cinc de la tarda. Tot i que el sol encara no s'havia post ja fosquejava, a causa de la pluja. Al ràfec de vidre de la coberta de l'andana la pluja tamborinejava tan incessantment com emetia senyals el telègraf, i es formava una conversa incessant, reconfortant, de la tecnologia amb la natura. Sota la coberta de vidre de l'andana els grans carreus blavosos estaven secs. Les vies, però, i entre les vies els còdols minúsculs, espurnejaven malgrat la foscor en l'encanteri humit de la pluja.

Tot i que el cap d'estació Fallmerayer no estava dotat per a la fantasia, li semblava que aquest dia era molt particular, un dia marcat pel destí, i, mirant per la finestra, va començar realment a tremolar. Esperava al cap de trenta-sis minuts l'exprés de Meran. Al cap de trenta-sis minuts —li semblava a Fallmerayer— seria plena nit, una nit paorosa. Sobre l'oficina, al primer pis, les bessones feien rebombori com de costum; sentia els seus passets infantils i alhora una mica brutals. Va obrir la finestra. Ja no feia fred. La primavera s'acostava des de les muntanyes. Se sentien els xiulets de les locomotores que s'arregleraven com cada dia, i els crits dels empleats ferrovia-

ris, i els reguitzells de cops sords dels vagons que s'acobraven. Amb tot, avui les locomotores feien un xiulet particular —li semblava a Fallmerayer—. Era ben bé un home corrent. I res no li semblava més misteriós que tenir la sensació de percebre aquest dia, en tots els sorolls habituals i gens sorprenents, la veu inquietant d'un destí insòlit. Realment, però, aquest dia va tenir lloc la sinistra catàstrofe que, amb les seves conseqüències, havia de canviar completament la vida d'Adam Fallmerayer.

II

El tren exprés ja havia anunciat un petit retard des de B. Dos minuts abans que hagués d'entrar a l'estació L., a causa d'una agulla mal posada, va topar amb un camió amb remolc que esperava aturat. Vet aquí la catàstrofe.

Agafant amb presses una llanterna totalment inútil d'algun lloc de l'andana, el cap d'estació va córrer al llarg de les vies cap a l'escenari de l'accident. Havia sentit la necessitat d'agafar algun objecte. Li semblava impossible dirigir-se a la desgràcia amb les mans buides, en certa manera desarmades. Va córrer deu minuts, sense abric, amb les fuetades constants de la pluja al clatell i a les espatlles.

Quan va arribar al lloc de l'accident ja havien començat a recuperar els morts, els ferits, els atrapats. Va començar a fer-se fosc amb més vehemència, com si la nit mateixa s'afanyés a posar-se d'acord amb l'esglai inicial i a augmentar-lo. Els bombers de la petita ciutat venien amb torxes que resistien la pluja amb penes i treballs, crepitant i petarrellejant. A la via hi havia trenta vagons destrossats. Al conductor i al fogoner —tots dos eren morts— ja els havien retirat. Ferroviaris i bombers i passatgers treballaven entre la ferralla amb estris que havien arreplegat com bonament havien pogut. Els

ferits feien uns crits llastimosos, la pluja brogia, el foc de les torxes crepitava. El cap d'estació tremolava de fred sota la pluja. Li petaven les dents. Tenia la sensació que havia de fer alguna cosa com els altres, i alhora tenia por que li impedissin ajudar perquè ell mateix hauria pogut ser culpable de la desgràcia. A aquest ferroviari i a aquell altre que el reconeixien i el saludaven fugaçment enmig del tràfec, Fallmerayer intentava dir-los amb veu apagada alguna cosa que tant hauria pogut ser una ordre com una disculpa. Però ningú no el sentia. No s'havia sentit mai tan superflu al món. I ja començava a lamentar que ell no fos una víctima més quan la seva mirada, errant sense objectiu, va fixar-se en una dona que acabaven d'estirar en una llitera. Ara era allà, abandonada pels qui l'havien rescatada, amb els ulls grossos i foscos clavats en les torxes que tenia a tocar, tapada fins a la cintura amb un abric de pell de color gris platejat i aparentment incapaç de moure's. La pluja infatigable li queia a la cara, una cara grossa, pàl·lida i ampla, i hi titil·lava el foc vacil·lant de les torxes. La cara mateixa brillava, una cara humida, platejada, en l'alternança màgica de flama i ombra. Les mans llargues, blanques, reposaven sobre l'abric de pell, també immòbils, dos meravellosos cadàvers. Al cap d'estació li va semblar que aquesta dona de la llitera reposava en una gran illa blanca de silenci, enmig d'un mar eixordador d'estrèpit i brogit, i que ella fins i tot escampava silenci. Era realment com si tots aquells homes àgils i atrafegats dibuixessin deliberadament una corba al voltant de la llitera on reposava la dona. ¿Ja era morta? ¿Ja no calia preocupar-se'n? El cap d'estació es va acostar lentament a la llitera.

La dona encara era viva. No tenia cap ferida. Quan Fallmerayer es va ajupir, ella va dir, sense esperar la seva pregunta—fins i tot com amb un cert temor de les seves preguntes—, que no necessitava res, que creia que es podia aixecar. Com a molt havia de lamentar la pèrdua del seu equipatge. Segur que

es podia alçar. I de seguida es va disposar a aixecar-se. Fallmerayer la va ajudar. Va agafar l'abric de pell amb l'esquerra, la va abraçar per les espatlles amb la dreta, va esperar fins que es va haver alçat, li va posar l'abric a les espatlles, després el braç al voltant de l'abric, i així, sense dir-se res, van travessar amb uns quants passos les vies i la grava fins a la caseta propera d'un guardaagulles, van pujar els escassos esglaons, es van endinsar en l'escalfor eixuta, il·luminada.

—Quedi's asseguda aquí una estona, ben tranquil·la —va dir Fallmerayer—. Tinc feina a fora. Torno de seguida.

En aquell mateix moment ell sabia que mentia, i probablement era el primer cop a la vida que mentia. Però la mentida li resultava natural. I tot i que en aquest instant no hauria desitjat res amb més intensitat que quedar-se amb la dona, també hauria estat terrible per a ell aparèixer als seus ulls com un inútil que no tenia res més a fer mentre a fora mil mans ajudaven i rescataven. Va sortir amb pressa, doncs, i ara va trobar, meravellat, el coratge i la força d'auxiliar, de rescatar, de donar una ordre aquí i un consell allà, i encara que mentre ajudava, rescatava i transportava no podia deixar de pensar en la dona de la caseta, i encara que la idea que potser no la tornaria a veure era atroç i espantosa, va continuar treballant a l'escenari de la catàstrofe, per por de tornar massa d'hora i demostrar així la seva inutilitat davant l'estrangera. I com si les mirades de la dona el perseguissin i l'enardissin, de seguida va guanyar confiança en la seva paraula i en la seva raó, i va mostrar-se com una persona àgil, intel·ligent i coratjosa a l'hora d'auxiliar.

Així va treballar unes dues hores, sense deixar de pensar en l'estrangera que esperava. Quan el metge i els infermers havien donat l'assistència necessària als ferits, Fallmerayer es va disposar a tornar a la caseta del guardaagulles. Al doctor, que ell coneixia, li va dir apressat que allà hi havia una altra víctima de la catàstrofe. No pas sense orgull, es contemplava

les mans plenes de rascades i l'uniforme brut. Va conduir el metge a l'habitació del guardaagulles i va saludar l'estrangera, que aparentment no s'havia mogut de lloc, amb el somriure jovial i obvi que solem fer a les persones de confiança.

—Examinei la senyora! —va dir al metge. I ell mateix es va dirigir a la porta.

Va esperar a fora uns quants minuts. El metge va tornar i va dir:

—Un petit xoc, res més. El millor és que es quedi aquí. ¿Té lloc a casa seva?

—Esclar, esclar! —va respondre Fallmerayer. I tots dos van portar junts l'estrangera a l'estació, van ajudar-la a pujar l'escala, van fer-la entrar al pis del cap d'estació.

—D'aquí tres, quatre dies estarà refeta del tot —va dir el metge.

En aquest instant Fallmerayer va desitjar que fossin molts dies més.

III

A l'estrangera, Fallmerayer li va cedir l'habitació i el llit. La dona del cap d'estació feinejava entre la malalta i les filles. Dos cops al dia hi anava Fallmerayer mateix. A les bessones els va ser imposada una calma estricta.

L'endemà ja havien eliminat els rastres de l'accident, s'havia iniciat la investigació habitual, s'havia interrogat Fallmerayer, s'havia apartat el guardaagulles culpable. Dos cops al dia, com fins aleshores, els trens exprés passaven volant vora el cap d'estació que saludava.

El vespre després de la catàstrofe Fallmerayer va saber el nom de l'estrangera: era la comtessa Valevska, russa, dels voltants de Kíiv, que feia el trajecte de Viena a Meran. Van localitzar una part del seu equipatge i li va ser lliurat: maletes de pell

marrons i negres. Feien olor de pell de Rússia i d'un perfum desconegut. Tot el pis de Fallmerayer feia aquesta olor.

Ara, com que havia donat el seu llit a l'estrangera, ell no dormia al seu dormitori, al costat de la senyora Fallmerayer, sinó a sota, a la seva oficina. És a dir: no dormia gens. Jeia despert. Al matí, cap a les nou, entrava a la cambra on hi havia la dona estrangera. Preguntava si havia dormit i esmorzat bé, si es trobava bé. S'acostava amb violes fresques al gerro de la consola on ahir s'elevaven les velles, treia aquestes flors velles, hi posava les noves en aigua fresca i després es quedava dret als peus del llit. Al davant tenia estirada la dona estrangera, damunt aquell coixí que era d'ell, sota la seva flassada. Ell murmurava alguna cosa confusa. Amb ulls grossos, foscos, una blanca cara vigorosa que era ampla com un paisatge dolç i estranger, damunt el coixí, sota la flassada del cap d'estació, estava estirada la dona estrangera. «Segui, segui», deia ella, dos cops cada dia. Ella parlava un alemany dur i estranger de russa, amb una veu fonda, estrangera. Tota l'esplendor de la llunyania i del desconegut era dins la seva gola.

Fallmerayer no s'asseia. «Disculpi, tinc molta feina», deia, girava cua i s'allunyava.

Així van passar sis dies. Al setè el doctor va aconsellar a l'estrangera que continués el viatge. El seu home l'esperava a Meran. Ella, doncs, va partir i va deixar a totes les habitacions i especialment al llit de Fallmerayer una flaire inesborrable de pell de Rússia i d'un perfum sense nom.

IV

Aquesta curiosa flaire va restar a la casa, a la memòria, fins i tot es podria dir al cor de Fallmerayer molt més temps que la catàstrofe. I durant les setmanes següents, en què les llargues investigacions per conèixer amb més detall les causes i els fets

de l'accident seguien el curs reglamentari i a Fallmerayer li van prendre declaració uns quants cops, no va deixar de pensar en la dona estrangera i, com atordit per l'olor que ella li havia deixat al voltant i a dins, va donar informacions gairebé confuses en resposta a preguntes precises. Si la seva feina no hagués estat relativament senzilla i ell mateix no s'hagués convertit des de feia anys en un component gairebé mecànic de la feina, no hauria pogut continuar duent-la a terme amb bona consciència. En silenci, cada cop que arribava el correu, tenia l'esperança de rebre una notícia de l'estrangera. No dubtava que tornaria a escriure, com era escaient, per agrair-li l'hospitalitat. I el fet és que un dia va arribar d'Itàlia una gran carta de color blau fosc. La senyora Valevska escrivia que havia viatjat més cap al sud amb el seu home. En aquell moment era a Roma. Volien anar a Sicília, ella i el seu home. Per a les bessones de Fallmerayer va arribar l'endemà una bonica cistella amb fruita i, de l'home de la comtessa Valevska, per a la dona del cap d'estació, un paquet de roses pàl·lides molt delicades i oloroses. Havia trigat molt, escrivia la comtessa, a trobar el moment de donar les gràcies al seu bondadós amfitrió, però molt després de la seva arribada a Meran encara estava trasbalsada i necessitada de refer-se. Fallmerayer va portar de seguida a casa la fruita i les flors. La carta, però, tot i que havia arribat un dia abans, el cap d'estació se la va quedar més estona. La fruita i les roses feien una forta olor de sud, però per a Fallmerayer era com si la carta de la comtessa encara fes una olor més forta. Era breu. Fallmerayer se la sabia de memòria. Sabia exactament quin lloc hi ocupava cada paraula. Escrites amb tinta lila, amb grans traços voladors, les lletres feien l'efecte d'un bell estol d'ocells esvelts, exòtics, de plomatge rar, que s'allunyaven planant sobre un cel blau fosc. «Ània Valevska», deia la signatura. Feia temps que sentia curiositat per saber el nom de pila de l'estrangera, que ell no havia gosat mai demanar-li, com si el nom fos un dels encants ocults del seu cos. Ara

que el sabia va tenir una estona la sensació que ella li havia regalat un dolç secret. I per gelosia, per guardar-se'l només per a ell, va decidir no ensenyar la carta a la seva dona fins dos dies més tard. Des que sabia el nom de Valevska s'adonava que el de la seva dona —es deia Klara— no era bonic. Ara, quan va veure amb quines mans més indiferents la senyora Klara desplegava la carta de l'estrangera, també li van venir a la memòria les mans estrangeres de la remitent, tal com les havia vistes per primer cop, damunt l'abric, mans immòbils, dues mans resplendents, argentades. L'hauria d'haver besat aleshores, va pensar un instant.

—Una carta molt simpàtica —va dir la seva dona i la va apartar. Tenia els ulls d'un blau acer i responsables, ni tan sols preocupats. La senyora Klara Fallmerayer posseïa la capacitat de donar fins i tot a les preocupacions el valor d'un deure i de trobar en el neguit una satisfacció. Això, Fallmerayer (que sempre havia estat aliè a aquesta mena de reflexions o d'ocurrències) creia reconèixer-ho de sobte. I va al·legar que aquella nit tenia una obligació laboral urgent, va evitar la cambra comuna i es va estirar a dormir a baix, a l'oficina, i va intentar persuadir-se que a dalt, a sobre d'ell, al seu llit, encara hi dormia l'estrangera.

Van passar els dies, els mesos. Des de Sicília, per avió, encara van arribar dues postals plenes de colors, amb salutacions fugaces. Va arribar l'estiu, un estiu calorós. Quan s'acostava el temps de les vacances, Fallmerayer va decidir no anar enlloc. A la dona i a les criatures les va enviar a estiuejar a Àustria. Ell va quedar-se i va continuar exercint el seu càrrec. Per primer cop des del casament estava separat de la seva dona. En silenci s'havia fet massa il·lusions amb aquesta solitud. No va ser fins que va estar tot sol que va començar a adonar-se que no tenia gens de ganes d'estar-se sol. Va regirar tots els calaixos; busca-la la carta de la dona estrangera. Però no la va trobar. Potser ja feia temps que la senyora Fallmerayer l'havia destruït.

La dona i les criatures van tornar, va acabar el juliol.
I va arribar la mobilització general.

V

Fallmerayer era alferes a la reserva del vint-i-unè batalló de caçadors. Com que ocupava un lloc relativament important, li hauria estat possible, com a diversos col·legues seus, quedar-se encara una temporada a la rereguarda. Però Fallmerayer va posar-se l'uniforme, va fer la maleta, va abraçar les criatures, va fer un petó a la dona i va dirigir-se al seu quadre. Va cedir la feina a l'assistent ferroviari. La senyora Fallmerayer plorava, les bessones exultaven perquè veien el pare amb un vestit desacostumat. La senyora Fallmerayer va sentir-se orgullosa del seu home, sí, però això no va ser fins al moment de la partença. Reprimia les llàgrimes. Els seus ulls blaus eren plens de l'amarga consciència del deure.

Pel que fa al cap d'estació, no va ser fins que es va trobar amb alguns camarades en un compartiment que va percebre el determini atroç d'aquelles hores. Amb tot, li semblava que a ell el distingia de tots els oficials del seu compartiment una jovialitat completament indefinida. Eren oficials de la reserva. Cadascun d'ells havia abandonat una casa estimada. I cadascun d'ells era en aquest moment un soldat entusiasta. Cadascun també era alhora un pare desconsolat, un fill desconsolat. Només Fallmerayer tenia la impressió que la guerra l'havia alliberat d'una situació desesperada. Sí, les seves bessones li semblaven dignes de llàstima. També la seva dona. Sí, també la seva dona. Però mentre que els camarades, quan començaven a parlar de casa seva, revelaven amb gestos i expressions de la cara tota la tendra afectuositat de què eren capaços, Fallmerayer se sentia com si, per igualar-los, quan començava a explicar coses dels seus hagués de posar a la mirada i a la veu

una ànsia, si no mentidera, almenys exagerada. I en realitat tenia més ganes de parlar amb els camarades de la comtessa Valevska que de casa seva. Va forçar-se a callar. I li va semblar que mentia dos cops: primer perquè callava allò que el movia en el més interior del seu ànim, i en segon lloc perquè de tant en tant explicava coses de la seva dona i de les seves filles, de les quals en aquest moment estava molt més allunyat que de la comtessa Valevska, aquella dona d'un país enemic. Va començar a menysprear-se una mica.

VI

Va ser reclutat. Va entrar en campanya. Va combatre. Va ser un soldat valent. Va escriure als de casa les habituals cartes afectuoses de campanya. Va ser distingit, ascendit a tinent segon. El van ferir. El van portar a l'hospital militar. Tenia dret a un permís. Hi va renunciar i va tornar a entrar en campanya. Va combatre a l'est. A les hores lliures, entre batalla, inspecció, assalt, va començar a aprendre rus amb llibres trobats per atzar. Gairebé amb voluptat. Enmig de la ferum del gas, de l'olor de la sang, sota la pluja, a l'aiguamoll, enmig del fang, de la suor dels vius, del baf dels cadàvers putrefactes, a Fallmerayer el perseguien la flaire estrangera de pell de Rússia i el perfum sense nom de la dona que una vegada havia jagut al seu llit, damunt el seu coixí, sota la seva flassada. Aprenia la llengua materna d'aquesta dona i s'imaginava que hi parlava, en la seva llengua. Aprenia carícies, reticències, precioses carícies russes. Hi parlava. Tota una gran guerra mundial el separava d'ella, i ell hi parlava. Conversava amb presos de guerra russos. Amb una oïda cent vegades aguada percebia els matisos més tendres, i amb una llengua hàbil els repetia. Amb cada nou so de l'idioma estranger que aprencia s'acostava més a la dona estrangera. D'ella no en sabia res més que

el que n'havia vist l'última vegada: una salutació fugaç i una signatura fugaç en una postal banal. Però ella vivia per ell, l'esperava; ell aviat hi parlaria.

Quan el seu batalló va ser destacat al front del sud, com que sabia rus, ell va passar a formar part d'un dels regiments que poc després van ser integrats en l'anomenat exèrcit d'ocupació. Fallmerayer, de primer, va rebre la comesa de fer d'interpret per al comandament de la divisió, després va ocupar una plaça d'explorador i informador. Finalment va arribar als voltants de Kíiv.

VII

Havia retingut bé el nom de Solovienki. Més que retingut: aquest nom se li havia tornat familiar i íntim.

Era fàcil esbrinar el nom de la finca que pertanyia a la família Valevski. Es deia Solovki i era a tres verstes al sud de Kíiv. A Fallmerayer el va dominar una excitació dolça, angoixant i dolorosa. Sentia una gratitud infinita envers el destí que l'havia portat a la guerra i fins aquí, i alhora una por sense nom davant tot el que el destí li començava a preparar ara. Guerra, assalt, ferida, proximitat de la mort: fets ben pàl·lids, comparats amb aquell que ara tenia al davant. Tot plegat havia estat simplement una preparació —i qui sap: potser una preparació insuficient— per al dia en què es trobaria amb la dona. ¿Estava realment preparat per fer front a qualsevol circumstància? ¿Era a casa, ella? L'avanç de l'exèrcit enemic, ¿no la devia haver empesa cap a regions més segures? I si s'estava a casa, ¿era amb ella, el seu home? Fos com fos, calia anar-hi i veure-ho.

Fallmerayer va fer enganxar els cavalls i va partir.

Era un matí de maig, força d'hora. Anava amb un cotxet lleuger, de dues rodes, vorejant prats florits, per una carretera sinuosa de sorra, en una zona gairebé despoblada. Hi havia

soldats que marxaven amb un xerric metàl·lic, cap a fer els exercicis habituals. Amagades en la blava volta clara i alta del cel refilaven les aloses. Clapes denses, fosques, d'avetoses alternaven amb l'argent clar, jovial, dels bedolls. I el vent matinal portava de lluny el cant entretallat dels soldats de barracots distants. Fallmerayer pensava en la seva infantesa, en la natura del seu país. Havia nascut i crescut no gaire lluny de l'estació on havia treballat fins que va esclatar la guerra. El seu pare també havia estat funcionari de ferrocarrils, un funcionari de baixa categoria, cap de magatzem. Tota la infantesa de Fallmerayer, igual que la seva vida posterior, havia estat plena dels sorolls i les olors del ferrocarril i de la natura. Les locomotores xiulaven i conversaven amb els crits d'alegria dels ocells. El vapor feixuc de l'hulla reposava sobre la flaire dels camps florits. El fum gris dels trens es fonia amb les nuvolades blaves per sobre de les muntanyes fins a formar una única boira de dolça melangia i nostàlgia. Que diferent que era aquest món d'aquí, jovial i trist alhora, sense cap bondat secreta sobre un pendent suau i llis, aquí a penes un lilà, cap renglera d'umbelles plenes rere tanques pulcrament pintades. Cabanes baixes amb teulades amples, fondes, de palla, com caputxes; pobles minúsculs, perduts en la vastitud i fins i tot com protegits en aquesta superfície abastable amb la mirada. Que diferents que eren els països! ¿També ho eren els cors de les persones? ¿Ella també em comprendrà, a mi?, es preguntava Fallmerayer. ¿Ella també em comprendrà, a mi?... I com més s'acostava a la finca dels Valevski, amb més vehemència li flamejava la pregunta dins el cor. Com més s'hi acostava, més segur li semblava que la dona era a casa. Aviat no va dubtar gens que ja només el separaven d'ella uns quants minuts. Sí, ella era a casa.

Just al principi de l'avinguda de bedolls espaiats que anunciava la suau pujada per on s'arribava a la casa senyorial, Fallmerayer va saltar del cotxe. Va fer el camí a peu, perquè durés una mica més. Un vell hortolà li va preguntar què desitjava.

Voldria veure la comtessa, va dir Fallmerayer. L'home va respondre que se'n cuidaria, va allunyar-se a poc a poc i va tornar aviat. Sí, la senyora comtessa hi era i esperava la visita.

Valevska, naturalment, no va reconèixer Fallmerayer. El va prendre per una de les nombroses visites militars que havia hagut de rebre darrerament. Li va pregar que s'assegués. La veu de la dona, fonda, fosca, estranya, l'esglaiava i alhora li era familiar, era un estremiment íntim, un esglai conegut, saludat amb amor, esperat amb deler des de temps immemorial.

—Em dic Fallmerayer! —va dir l'oficial.

Ella, naturalment, havia oblidat el nom.

—Vostè se'n recorda —va tornar a començar—, soc el cap d'estació de L.

Ella s'hi va acostar, li va agafar les mans, ell va tornar a sentir-la, aquella olor que l'havia perseguit, envoltat, acariciat, afligit i consolat durant anys incomptables. Les mans d'ella van restar un moment damunt les seves.

—Oh, expliqui, expliqui —va exclamar Valevska.

Ell va explicar breument com li anava.

—¿I la seva dona, les seves filles? —va preguntar la comtessa.

—No les he tornat a veure! —va dir Fallmerayer—. No he demanat mai permís.

Aquí va produir-se un petit silenci. Es van mirar. A l'habitació ampla i baixa, emblanquinada i gairebé buida, reposava daurat i intens el sol del jove matí. A les finestres brunzien mosques. Fallmerayer mirava en silenci la cara ampla, blanca, de la comtessa. Potser ella l'entenia. Es va aixecar per córrer la cortina davant la finestra mitgera de les tres que hi havia.

—¿Massa claror? —va preguntar.

—Millor fosc! —va respondre Fallmerayer.

La dona va tornar a la tauleta, va sacsejar una campaneta, va venir el vell criat; va demanar te. El silenci entre ells no cedia: al contrari, augmentava, fins que van portar el te.

Fallmerayer va fumar. Mentre ella li servia el te, ell va preguntar de sobte:

—¿I on és el seu home?

Ella va esperar fins que va haver omplert la tassa, com si abans hagués de pensar una resposta molt cautelosa.

—Al front, naturalment! —va dir després—. Fa tres mesos que no en sé res. Ara no ens podem escriure!

—¿Està gaire preocupada? —va preguntar Fallmerayer.

—I tant —va contestar—, probablement tant com la seva dona per vostè.

—Disculpi, té raó, he dit una ximpleria —va fer Fallmerayer. Mirava la tassa del te.

Ella s'havia negat —continuava explicant la comtessa— a abandonar la casa. D'altres havien fugit. Ella no fugia, ni dels seus pagesos ni de l'enemic. Vivia aquí amb quatre criats, dos cavalls de muntar i un gos. Els diners i les joies els havia enterrats. Va buscar força estona una paraula, no sabia com es deia *enterrar* en alemany, i va assenyalar la terra. Fallmerayer va dir la paraula russa.

—¿Sap rus? —va preguntar.

—Sí —va dir ell—, n'he après, n'he après en campanya. —I en rus va afegir:— Per causa seva, per vostè, per poder parlar algun dia amb vostè, he après rus.

Ella li va confirmar que parlava un rus excel·lent, com si ell només hagués dit aquella frase carregada de sentit per demostrar els seus dots lingüístics. D'aquesta manera ella va transformar la seva confessió en un insignificant exercici d'estil. Però a ell justament aquesta resposta li va demostrar que ella l'havia entès bé.

Ara me n'aniré, va pensar ell. Es va aixecar de seguida. I sense esperar cap invitació i potser amb la certesa que ella interpretaria correctament la seva descortesia, va dir:

—Tornaré molt aviat!

La dona no va contestar. Ell li va besar la mà i va anar-se'n.

Joseph Roth va néixer el 1894 a Brody, una petita ciutat de Galítsia, a l'extrem oriental de l'imperi austrohongarès, avui Ucraïna, i va morir exiliat a París el 1939, sis anys després que els nazis cremessin els seus llibres i li prohibissin publicar dins les fronteres del Reich. Els tres relats aplegats en aquest volum són dels anys trenta, el període més difícil i fructífer de la seva vida. Són històries de perdedors: de qui ha perdut un amor que no es pot repetir, un imperi que li esponjava l'esperit, l'honestetat de la seva antiga manera de viure. Roth llegia en veu alta *La decadència d'Occident* als cafès i veia el progrés com un Moloc sanguinari que acabaria destruint la humanitat. Narrant en un estil puríssim que meravella els lectors i desconcerta els estudiosos de la literatura, mirava de captar allò que val la pena de la vida. Sovint amb una mirada nostàlgica, sí. Però sense deixar de pensar mai en el Leviatan, el peix sagrat que es menjaran els justos el Dia del Judici: una promesa que no pot decebre, perquè no garanteix res als vius.

RAÛL GARRIGASAIT

L'AVENÇ Literatures